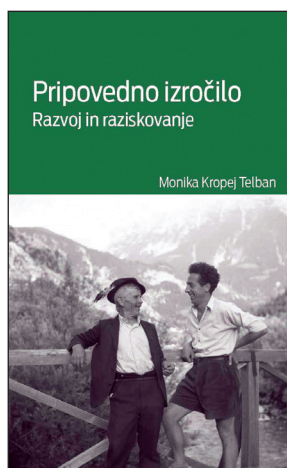

Приказ

Од народне приповетке до наративне културе

Monika Kropelj Telban. *Pripovedno izročilo: Razvoj in raziskovanje*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021, 190 str.

Студија *Pripovedno izročilo: Razvoj in raziskovanje* (*Приповедни фолклор: развој и истраживање* – превод ауторке приказа), објављена 2021. године, представља, како поднаслов каже, комбинацију књижевноисторијског и теоријског приступа наративној традицији или, прецизније, наративној култури. Овој студији претходила су вишедеценијска истраживања на пољу народне прозе, којима се бавила ауторка – Моника Кропеј Телбан. Њено интересовање за ову тему потиче из тога што приповедање сматра основним обликом људске комуникације, који се одвија и на нивоу свакодневице. Књига није фокусирана на историју и теорију целокупног књижевног фолклора, већ само на наративне жанрове. Укључујући у преглед савремене облике фолклора, као и теорије, ауторка показује да је неопходно повремено преиспитати устаљена знања, теорије, па чак и историју. Синтетични карактер студије огледа се у томе што је њом обухваћен период од првих корака у прикупљању и проучавању наративног фолклора до данашњих дана, спајајући тако синхронијски и дијахронијски приступ. Кропеј Телбан користи синтагму „приповедна/наративна култура“ уместо уобичајене „приповедна/наративна традиција“ како би указала на динамичност и повратне утицаје између културе и приповедања. Термин наративна култура преузима од Регине Бендикс и Улриха Марцолфа, тј. из истоименог часописа који су покренули 2014. године. Приповедачку праксу посматра као живу творевину која се прилагођава савременом добу и, захваљујући дигиталним медијима, живи у другачијим облицима. На овај начин успостављен је континуитет између „традиционалних“ и савремених облика приповедања, али је истовремено истакнута трансформација наративне културе у складу са

садржајем који се обликује на интернету. Комбинујући преглед кључних фолклористичких концепата у историјском контексту са актуелним темама и сазнањима, ауторка одговара на изазован задатак писања студије која обједињује историју и теорију; прошлост и будућност дисциплине; национално и интернационално; традицију и иновацију; време и простор.

Иако је књига једним делом конципирана као историјски преглед, фокус је на оним тачкама које ауторка препознаје као кључне. Словеначки фолклор посматра се у интернационалном контексту, те се дијахронијски сагледавају кључне тачке у европској и америчкој фолклористици. Америчка фолклористика у студији заузима значајно место, јер је, захваљујући дистанцираности од европских концепција, које су фолклор дефинисале преко романтичарских појмова народности и изворности, омогућила развој нових научних парадигми и метода.

Након уводног поглавља, следи преглед основних термина – почевши од синтагме која се користи у наслову – приповедна традиција, затим усмена књижевност, књижевни фолклор, вербална уметност. Ауторка преиспитује термине као што су национално, народно, фолклорно, вернакуларно, али и фолклоризам и популарна култура. Истовремено анализирајући порекло и историју коришћења термина у словеначкој фолклористици, Кропеј Телбан указује на промене које су пратиле савремена истраживања, попут све чешће употребе синтагме књижевни фолклор у односу на раније коришћене термине (народна књижевност, усмена књижевност). Поглавље о жанровима обухвата мит, легенду и легендарну причу, бајку, причу о животињама, басну, новелу, шаливу приповетку, анегдоту, меморат и причања из живота, савремена причања и гласине. Иако покрива широк временски спектар, од мита до наратива чији је настанак условљен развојем савремене технологије, Кропеј Телбан заступа став да нови облици неће заменити традиционалне наративе, већ ће „стари“ жанрови постојати паралелно са новим облицима фолклора.

У наредном поглављу ауторка даје преглед различитих теорија у проучавању наративног фолклора. Теорије које су обележиле почетак формирања дисциплине означава као теорије настанка наративног фолклора и ту убраја митолошку, полигенетску, миграциону и финску школу. Међу теоријама форме и значења наводи морфологизам, структурализам и семиотику. Током 20. века смењивала су се књижевно-естетичка истраживања, затим културно-историјска и књижевно-историјска, психоаналитичка, когнитивна, феминистичка и перформативна. Као кључне тачке савремених истраживања Кропеј Телбан означава зоопоетичка истраживања, дигитални фолклор и нематеријално културно наслеђе.

Следеће поглавље посвећено је развоју наративног фолклора, тачније прожимању са књижевношћу, које сагледава од најстаријих писаних извора, преко средњег века, хуманизма и ренесансе, барока, просветитељства и романтизма. Тражећи писане изворе који су на различите начине утицали на развој словеначке, али и европске наративне културе, ауторка се враћа питању настанка и ширења фолклорних наратива, које је једно од централних од самог настанка дисциплине. У најстаријој египатској причи о два брата, божанствима Анубису и Бати, Кропеј препознаје тип АТУ 318. Преглед укључује кључна дела светске књижевности, као што су *Панчамантра*, *Gesta Romanorum*, приче о Барону Минхаузену итд. Затим ауторка долази до 16. и 17. века, за које сматра да је карактеристичан процват збирки приповедака, након чега следи романтизам, у којем се пробудило интересовање за народну књижевност. Овако конципирано поглавље показује смисленост и оправданост употребе термина наративна култура.

Идући од општег према посебном, наредна целина бави се сакупљањем и проучавањем словеначког књижевног фолклора, од краја 18. века до данашњих дана. За разлику од претходних, у којима се терминологија, класификација, теорија и грађа контекстуализују на интернационалном нивоу, ово поглавље посвећено је само словеначком фолклору. Матија Ваљавец означен је као најзаслужнија фигура за прикупљање фолклора у 19. веку, а преглед истраживања наративне традиције завршава се описом актуелних научних истраживања, у којима се примећује све мање традиционалних приповедних жанрова и померање тежишта ка организованим приповедним вечерима, приповедању у вртићима, школама, на фестивалима и у оквиру организованих туристичких посета. Иако није изостављено ниједно од имена значајних за прикупљање и проучавање фолклора, треба истаћи да кроз целу студију посебне заслуге за теоријски напредак словеначке књижевне фолклористике ауторка приписује Марији Станоник, сарадници Института за словеначку етнографију ЗРЦ САЗУ.

Наредна целина укључује две студије о фигурама у којима ауторка препознаје „прекретнице” у истраживању словеначког књижевног фолклора – о Јернеју Копитару и Карелу Штрекељу. С обзиром на то да је реч о студији о историји словеначке фолклористике, поглавље о Копитару је веома интересантно и значајно и за српску фолклористику, јер је посебна пажња усмерена на његов утицај на Вука, уз тврдњу да је био круцијалан за обликовање његовог рада. Поглавље се бави сарадњом Копитара, Вука и Јакоба Грима. Књига је снабдевена и индексом појмова и имена. У завршним мислима ауторка резимира претходно написано,

наводећи у самом закључку да у новом миленијуму традиционални наративни фолклор губи на значају, те да се фокус помера на другачије форме приповедања/причања, од којих је садржај са интернета посебно инвазиван у обликовању савремене наративне културе.

Комбинујући анализу и синтезу, у студији *Pripovedno izročilo: Razvoj in raziskovanje* на релативно малом броју страница, кроз призму проучавања фолклорних наратива, представљене су кључне тачке не само словеначке него и светске фолклористике. На изазован задатак да успостави континуитет Моника Кропеј Телбан одговорила је на прави начин, захваљујући томе што фолклор и наративну културу посматра као динамичне творевине. Тема монографије је прецизно дефинисана, а методолошки оквир доследан. Кренувши од најширих питања фолклористике, попут самог одређења њеног предмета проучавања, преко класификације, теорија и развоја приповедне традиције, ауторка долази до поглавља о развоју националне фолклористике, усмеравајући се у самој завршници на сасвим конкретно, кроз две студије случаја. Иако је фокусирана на историју проучавања словеначког фолклора, преиспитивање кључних тачака у вези са фолклорним наративима и инсистирање на успостављању везе са савременим феноменима чине ову студију фундаменталном.

Марина Младеновић Митровић / Marina Mladenović Mitrović
Институт за књижевност и уметност, Београд /
Institute for Literature and Art, Belgrade
E-mail: marinamladenovic@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8417-2840>

Примљено/Received: 7. 3. 2024.
Прихваћено/Accepted: 11. 3. 2024.